

جمهوری اسلامی ایران
شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز حوزه های خواهران
مدرسه علمیه الزهرا (س) شهرستان خمینی شهر

مقاله رشد (کارشناسی)

عنوان

(رزق و روزی در سبک زندگی اسلامی)

استاد راهنما:

محبوبه ابوطالبی

پژوهشگران:

طیبه عشقی، فیرزه سادات نوری، مرضیه سادات حسینی، زهرا مرشد، فریبا رستمی، فاطمه نقدی

پاییز ۱۳۹۲

جکیده

معارف اسلامی ما دربردارنده‌ی همه نیازهای انسانی است و سبک و الگوی زندگی زیبایی ارائه می‌دهد. این سبک در قالب مجموعه‌ای کامل بر همه‌ی مسائلی انگشت می‌گذارد که متن زندگی انسان را در دنیا شکل می‌دهد. از جمله مسائل کسب روزی حلال است که نقش الگوهای رفتاری در ساخت و و ادامه زندگی حیات بخش بسیار مهم است.

از اینرو، تکیه بر شخصیت اهل بیت (علیهم السلام) در پیاده کردن زندگی معیار و درست، لازم و بایسته است و این هدفی است که سبک زندگی با الهام از سیره و سخن معصوم در پیش گرفته است. کسب روزی حلال به اندازه‌ای است که بزرگان دینی ما در احادیث فراوان به آن اشاره کرده‌اند و افرادی را که در راه کسب روزی حلال تلاش می‌کنند را بسیار ستوده‌اند.

رزق، عطا و بخشش است خواه دنیوی باشد یا اخروی و رازق واقعی خداوند متعال می‌باشد، و به هر که بخواهد به هر اندازه که صلاح بداند روزی می‌دهد و ما وظایفی را در قبال این لطف خداوندی داریم. و استعمال آن در مورد دیگران جنبه مجازی دارد. رزق واژه‌ای گسترده است. که می‌توان آن را از ابعاد گوناگون چون دنیوی و اخروی، حلال و حرام و بررسی نمود، که ما در این مقال به بررسی ابعاد گوناگون آن پرداخته ایم.

با دقت در واژه‌های قرآنی و تفسیری می‌فهمیم که می‌توانیم رزق را به تمام وسایل حیات تعمیم دهیم و هر چیزی را که خداوند برای ادامه حیات و بهتر رشد کردن به ما داده رزق بنامیم. همچنین با استناد به منابع اسلامی عوامل متعددی در وسعت و تضیق روزی انسان موثر می‌باشند و برای هر کدام اثری ذکر شده است. در بسیاری از روایات معصومین علیهم السلام کار و تلاش در جهت کسب روزی حلال همسنگ شمشیر به دست گرفتن و جهاد در راه خدا معرفی شده است. پیامبر اکرم (ص) در این زمینه می‌فرماید: «کسی که در راه کسب روزی حلال برای خانواده‌اش تلاش کند، مجاهد و حرکت کننده در راه خدا است.»

واژگان کلیدی: رزق، حرام، حلال، شبهه ناک، کار، توکل.

سبک زندگی به مجموعه ای از اصول و مبانی و رفتارها و الگوهایی که مکمل و مبلغ حیات فردی و اجتماعی انسان را شکل می دهد اطلاق می گردد که از ارزش های دینی و عرفی جامعه نشأت می گیرد.

به عبارتی مهارت هایی که با یک بار دیدن و شنیدن ملکه انسان نمی شود و در طول مدت و با تمرین و ممارست به دست می آید مثل: راستگویی و کسب رزق حلال و ... پس تمام این مهارت های زندگی کنار هم قرار می گیرد و نظام خاصی را بر زندگی فرد به وجود می آورد که باعث شکل گیری و بینش و نگرش فرد می شود.

نکته قابل توجه این است که وقتی انسان ها خود را در شکل زندگی معنا می کنند از همان شکل زندگی نیز تأثیر می پذیرد.

و اما در کسب زندگی اسلامی متأسفانه بعضی افراد تصور می کنند که سبک زندگی اسلامی به معنای یک شکل زندگی کردن افراد است در حالی که این طور نیست ممکن است سبک زندگی صدها شکل را داشته باشد اما مهم این است که در آنها حریم ها رعایت شود و از حد شرعی که شارع مقدس وضع کرده خارج نشوند. یکی از نکات زیربنایی در سبک زندگی اسلامی که در بخش های مختلف تأثیر می گذارد بحث کسب روزی حلال است.

رزق، عطا و بخشش است خواه دنیوی باشد یا اخروی. از منظر قرآن به امور مادی و معنوی رزق گفته می شود. واژه رزق در قرآن با اوصاف رزق حسن، کریم، بغیر حساب، معلوم، طیب، من لدنا توصیف شده است رزق حقیقی آن است که وسیله آبادانی آخرت قرار گیرد خداوندی که ما را برای بندگی خلق کرد خودش رزق ما را تأمین می کند پس به جای این که فقط به دنبال تأمین رزق باشیم باید مسیر بندگی را مدنظر داشته باشیم

این نوشتار در جهت پاسخگویی به این سوال است آیا رزق ورزی حلال در سبک زندگی اسلامی جایگاهی دارد؟ آیا دستورات الهی مبنی بر وسعت و ضیق روزی حلال در جریان زندگی یک فرد مسلمان وجود دارد؟

اگر افراد واقعا مقید به کسب روزی حلال باشند و در این عرصه تلاش کنند تا خدای نکرده مسائل حرام و حتی شبهه ناک مخلوط زندگی شان نشود این مهم در بسیاری از بخش های دیگر زندگیشان مستقیم و غیر مستقیم نیز تأثیر گذار است. این موضوع آن چنان اهمیت دارد که حتی در نسل ها تأثیر گذاشته و ماهیت انسانی را به کلی دگرگون ساخته، بر بندگی و میزان طاعت و خدا شناسی او اثر می گذارد. در تأثیر کسب روزی حلال بر دیانت

انسان همین بس که حضرت امام صادق (ع) در این زمینه می‌فرمایند: کسب روزی حلال را رها مکن چرا که تو را در دینت یاری می‌کند اگر چه اسلام تأکید فراوانی بر اداره زندگی به بهترین شکل و ایجاد رفاه برای خانواده دارد، اما هرگز به انسان اجازه نمی‌دهد که از هر راهی یا هر ابزاری زندگی خود را تامین کند، بلکه باید در چارچوب رعایت قوانین و ضوابط دقیق از ورود مال حرام در زندگی جلوگیری کند

این نوشتار ابتدا به تعریف لغوی و اصطلاحی انواع تقسیم بندهای رزق پرداخته سپس به معرفی اقسام مال و مداخل مال حلال و آثار آنها اشاره نموده و نهایتاً به عوامل وسعت و ضیق روزی حلال در جریان زندگی به صورت تفصیلی پرداخته است

حرام به هر چه خلاف فرمان الهی باشد و خداوند آن را ممنوع کرده باشد گفته می‌شود در یک تقسیم مال حرام به حرام ذاتی و غیر ذاتی تقسیم می‌شود. شبهه ناک به مالی گفته می‌شود که حلال و حرام بودن آن مجهول باشد. مال حلال آن است که از راه تجارت و کسب مشروع بدست می‌آید. و قدم برداشتن در راه آن عبادت است درآمد حلال دارای آثاری از جمله فراهم کردن زمینه انجام کارهای خوب، نورانی شدن دل و جان، پیدایش توان انجام کارهای بزرگ، هدایت و توفیق دیگران می‌باشد.

روش تحقیق توصیفی بر اساس جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای می‌باشد با ذکر این نکته که رازق اصیل خداوند است و به هر که بخواهد به هر اندازه که صلاح بداند روزی می‌دهد و ما وظایفی را در قبال این لطف خداوندی داریم.

حلال محکم تر کند تا با آن اعتقاداتی محکم سبک و شکل زندگی اش را بر پایی این اعتقادات بنا سازد و یا اگر شکل و سبک زندگی اش بر اساس الگوهای غربی است آن را طبق اعتقادات اسلامی اش تغییر بدهد و رنگ اسلامی به آن بدهد و به جای تقلید از غرب، از دین و هویت اسلامی خود تقلید کند و با گذشت زمان اندکی انشاءالله آن را در بین تمام افراد جامعه اسلامی گسترش پیدا کند و تثبیت می شود و جامعه یی بسازیم که نه تنها حاضر به تغییر سبک زندگی خود نیست بلکه بر جوامع دیگر نیز اثر گذار است و کاری کند که آن ها نیز سبک زندگی اسلامی را برای زندگی شان انتخاب کنند.

^۱ . مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۴، ص ۱۲۴-۱۲۲، بی جا، تهران، انتشارات بنگاه، ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰.

^۲ . علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، ج ۳، ص ۸۲، چاپ هشتم، چاپ خانه حیدری، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۸.

^۳ . علیرضا، عصیانی، رزق و رزاق، رزق و رزاق از منظر قرآن، ص ۱۳، چاپ اول، قم، انتشارات بوستان دانش، ۱۳۸۶.

^۴ . علی اکبر، دهخدا، لغت نامه، ج ۲۶، ص ۳۷۲-۳۷۰، بی جا، تهران، بی نا، ۱۳۴۲.

^۵ . هود، ۸۸.

^۶ . محمد حسین، طباطبایی تفسیر المیزان، ج ۱۰، ص ۵۴۸، بی جا، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۰.

^۷ . علی، متین، رزق و روزی در آیات و روایات، ص ۲۱، چاپ اول، چاپخانه اعتماد، انتشارات نور السجاد، ۱۳۸۵.

^۸ . حج/ ۵۰؛ رک، انفال، ۷۴، نور، ۲۶؛ سبأ

^۹ . سوره انفال، آیه ۷۴.

^{۱۰} . محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۳، ص ۳۶۶، تهران، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۷۹.

^{۱۱} . علی، متین، همان، ص ۲۲.

^{۱۲} . ناصر، مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۸، ص ۱۶، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۹.

^{۱۳} . محمد حسین، طباطبایی تفسیر المیزان، ج ۱۴، ص ۵۵۲.

^{۱۴} . علی، متین، همان، ص ۲۳.

^{۱۵} . آل عمران، ۲۷، رک: بقره/ ۲۱۲، طلاق/ ۱۳، نور/ ۳۸.

^{۱۶} . محمد حسین، طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۳، ص ۲۲۱-۲۲۰، رک التحقیق فی کلمات القرآن، ج ۴، ص ۱۱۷.

^{۱۷} . قمر/ ۴۹، طلاق/ ۳.

^{۱۸} . مریم/ ۶۲، تفسیر المیزان، ج ۱۷، ص ۲۱۵.

^{۱۹} . محمد حسین، طباطبایی ج ۱۷، تفسیر المیزان، ص ۲۱۴؛ رک نمونه، ج ۱۸، ص ۱۶.

^{۲۰} . بقره/ ۱۷۲، رک اعراف/ ۳۲، بقره ۱۶۸.

^{۲۱} . ناصر، مکارم شیرازی و جمعی از همکاران تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۵۸۲ با تغییر و تصرف. تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۹.

^{۲۲} . محمد حسین، طباطبایی، المیزان، ج ۱، ص ۶۰۵.

^{۲۳} . علی متین، همان، ص ۲۵.

^{۲۴} . قصص/ ۵۷.

^{۲۵} . محمد حسین، طباطبایی، المیزان، ج ۱، ص ۶۰۵.

^{۲۶} . مهدی عزیزان، راز رزق، ص ۳۲، قم، انتشارات زمزم، ۱۳۸۷.

^{۲۷} . علی، متین، همان، ص ۱۱۶.

^{۲۸} . منیة المرید، ص ۱۶۰، قم، بصیرتی، ۱۳۶۲.

۲۹. علی، متین، همان، ص ۱۱۷.
۳۰. هود/۶.
۳۱. ال عمران/۱۶۹.
۳۲. احمد، لقمانی، «رزق، روزی، رفاه»، ص ۵۲، چاپ اول، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی، انتشارات پارسیان، ۱۳۷۹.
۳۳. محمد، محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۳، قم، دار الحديث ۱۳۸۵.
۳۴. علی، متین، همان، ص ۴۰.
۳۵. علی اکبر دهخدا، همان، ج ۱۳، ص ۹۸۴.
۳۶. ملا احمد نراقی، معراج السعادة، ص ۴۳۱ چاپ هشتم، چاپخانه سرور، انتشارات هجرت. ۱۳۸۷.
۳۷. حسین، انصاریان، نظام خانواده در اسلام، ص ۳۱۸، چاپ سیزدهم، چاپ باقری، انتشارات ام ابیها، ۱۳۷۹.
۳۸. ترجمه تحریر الوسیله امام خمینی (ره)، ج ۳، کتاب مکاسب و مناجات. قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۰.
۳۹. ملا احمد، نراقی، همان، ص ۴۳۵.
۴۰. جواهر الکلام، ج ۳۴ ص ۲۷۷ به نقل از محمد علی قاسمی، روزی حلال (تأثیر مال حلال و حرام بر سرنوشت انسان) ص ۲۱. قم، نورالزهراء، چاپ هشتم، ۱۳۹۰.
۴۱. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۱۴ (باب ما یورث الفقر و الغنی)، مؤسسة الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ ق.
۴۲. علی، متین، رزق و روزی، در آیات و روایات، ص ۳۶.
۴۳. محمد حسین، طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۳، ص ۲۵۸-۲۵۹.
۴۴. اسراء/۲۰.
۴۵. محمد حسین، طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۳ ص ۲۶۰.
۴۶. علی، متین، همان، ص ۳۶.
۴۷. اعراف/۲۸.
۴۸. نحل/۹۰.
۴۹. همان.
۵۰. محمد حسین، طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۳، ص ۲۵۷. بی جا، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۰.
۵۱. محمد، محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱۱، بخش کسب ص ۵۱۶۴. بی جا، قم، دار الحديث ۱۳۸۵.
۵۲. همان، ص ۵۱۶۵.
۵۳. محمد علی، قاسمی، روزی حلال (تأثیر لقمه حلال و حرام بر سرنوشت انسان)، ص ۲۷ چاپ اول، چاپ خانه کوثر، انتشارات نور الزهراء، ۱۳۸۸.
۵۴. همان، ص ۲۶.
۵۵. مائده/۳.
۵۶. مائده/۹۱-۹۰.
۵۷. محمد علی، قاسمی، همان، ص ۲۶.
۵۸. علی اکبر، دهخدا، همان، ج ۹، ص ۱۴۴۰.
۵۹. محمد علی، قاسمی همان، ص ۱۳۲.
۶۰. محمد علی، قاسمی، همان، ص ۱۳۳.
۶۱. همان، ص ۱۳۴.
۶۲. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۶، باب ۵، ابواب مالکیت به حدیث ۱۱، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم، ۱۳۷۴.
۶۳. محمد، علی قاسمی، حلال، همان، ص ۱۳۵.
۶۴. همان.

- ^{۶۵} کنز العمال، حدیث ۴۹۰؛ التوحید، ص ۳۵۶؛ خاتمه المستدرک، ج ۵، ص ۱۴۵؛ عوالی اللئالی، ج ۱، ص ۳۵؛ بحار الانوار، ج ۵، ۱۵۷؛ مستدرک سفینه البحار؛ ج ۵، ص ۴۰.
- ^{۶۶} محمد علی قاسمی، بهشت زندگی، ص ۱۱۹-۱۱۷، قم، حضور، ۱۳۸۶.
- ^{۶۷} محمد علی قاسمی، همان، ص ۱۷۴.
- ^{۶۸} حر عاملی، وسائل الشیعه، ابواب احکام و اولاد، باب ۷۸، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم، ۱۳۷۴.
- ^{۶۹} همان.
- ^{۷۰} حلیۃ المتقین، ص ۱۵۸.
- ^{۷۱} هود، آیه ۶.
- ^{۷۲} بیست گفتار، شهید مطهری، انتشارات صدرا، چاپ بیست و نهم، ۱۳۸۷، ص ۱۰۹.
- ^{۷۳} نجم، آیه ۳۹.
- ^{۷۴} مدثر، ۳۸/.
- ^{۷۵} علی، متین، همان، ص ۱۷۸.
- ^{۷۶} علی محمد، حیدری نراقی، گنجهای بهشتی، ص ۸۶، قم، انتشارات مهدی نراقی، ۱۳۸۷.
- ^{۷۷} علی، متین، همان، ص ۱۴۵.
- ^{۷۸} آل عمران، ۳۷/.
- ^{۷۹} نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۳۳، به نقل از علی، متین، رزق و روزی در آیات و روایات، ص ۱۴۶.
- ^{۸۰} ناصر مکارم شیرازی، پیام قرآن، ج ۲، ص ۳۵۵، قم، چاپ هفتم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۶.
- ^{۸۱} حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۹، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم، ۱۳۷۴.
- ^{۸۲} مریم، ۲۵/.
- ^{۸۳} محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۷، ص ۱۱۷.
- ^{۸۴} طلاق ۳-۲.
- ^{۸۵} عبدالله، شبّر، الاخلاق، ص ۲۷۶، مترجم: محمد رضا جباران، چاپ ششم، بی جا، انتشارات هجرت، ۱۳۸۰.
- ^{۸۶} نور / ۳۱.
- ^{۸۷} فضل بن حسن، طبرسی، مجمع البیان، ج ۸-۷، ص ۲۲۰، بی جا، قم، بی نا، بی تا.
- ^{۸۸} الرواشح السماویه، ص ۲۸۷ به نقل از علی، متین، همان، ص ۲۵۷.
- ^{۸۹} محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۶، ص ۳۱۸، ح ۶.
- ^{۹۰} اصغر، طاهرزاده، جایگاه رزق انسان در هستی، ص ۸۳، اصفهان لب المیزان ۱۳۸۵.
- ^{۹۱} علی، متین، همان، ص ۲۰۷.
- ^{۹۲} نحل / ۷۳.
- ^{۹۳} عنکبوت / ۱۷.
- ^{۹۴} ملک / ۲۱.
- ^{۹۵} علی، متین، همان، ص ۲۰۷.
- ^{۹۶} محمد علی، قاسمی، همان، ص ۲۴۱.
- ^{۹۷} شیخ صدوق، ثواب الاعمال، ص ۲۴۲، تهران، کتابفروشی صدوق، بی تا.
- ^{۹۸} محمد حسین، نور محمدی، فضائل قرآن، ص ۱۱۷، قم، جامعه القرآن الکریم، ۱۳۸۰.
- ^{۹۹} کنز العمال، ح ۹۳۲۵ به نقل از احمد لقمانی، رزق و روزی رفاه، ص ۴۰.
- ^{۱۰۰} نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، خطبه، ۱۴۳. چاپ ۶، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی، انتشارات پارسایان، ۱۳۸۲.

۱۰۱. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۶، ص ۲۱.
۱۰۲. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۶، ص ۶۰ به نقل از احمد لقمانی، رزق و روزی رفاه ص. ۴۱.
۱۰۳. طلاق/۳.
۱۰۴. عنکبوت/۲۵۹.
۱۰۵. علیرضا، عصیانی، همان، ص ۲۳.
۱۰۶. اسراء/۳۱.
۱۰۷. علیرضا عصیانی، همان، ص ۳۴.
۱۰۸. ابراهیم/۷.
۱۰۹. ابولقاسم، پاینده، نهج الفصاحه، حدیث ۸۵۳، خاتم الانبیاء، اصفهان، ۱۳۸۵.
۱۱۰. اسراء/۷۰.
۱۱۱. نهج البلاغه، کلمات قصار، ۱۳۷.
۱۱۲. اصغر طاهرزاده، همان، چاپ هفتم، ص ۸۰.
۱۱۳. علی، متین، همان، ص ۲۱۳.
۱۱۴. بقره/۲۵۴.
۱۱۵. تمیمی، عبدالواحد، غررالحکم، ص ۸۰۲، بی جا، قم، بی نا، ۱۳۷۳.
۱۱۶. سبأ/۳۷، تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۷۸، بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲، ح ۳.
۱۱۷. نهج البلاغه، حکمت ۳۷۱.
۱۱۸. - محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار ج ۷۲، ص ۵۴.
۱۱۹. مؤمنون، آیه ۵۱.
۱۲۰. وسایل الشیعه، ج ۱۴، باب ۶۷، حدیث ۴.
۱۲۱. محمد، وحیدی، درآمد های حلال و حرام، ص ۳۷۴، قم، سنابل، ۱۳۸۶.
۱۲۲. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۶، به نقل از درآمد های حلال و حرام، ص ۳۷۴.
۱۲۳. همان.
۱۲۴. یعقوب، کلینی، الفروع من الکافی، ج ۴، ص ۲۱۷، مشهد، مجمع البحوث اسلامیة، ۱۳۶۸.
۱۲۵. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۱، ص ۲۹، به نقل از درآمد های حلال و حرام، ص ۳۷۴.
۱۲۶. اصول کافی، ج ۲، ص ۴۶۷، چاپ ششم، قم، انتشارات اسوه، ۱۳۸۳.
۱۲۷. علی، متین همان، ص ۲۶۱-۲۵۹.
۱۲۸. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۶، ص ۱۵۷، ح ۱۵.
۱۲۹. احمد تشکر، رزق حلال از دیدگاه آیات و روایات، ص ۷۹، چاپ دوم، قم، صالحان، ۱۳۹۱.
۱۳۰. زخرف، آیه ۳۲.
۱۳۱. فرهنگ موضوعی مبلغان، ص ۲۴۷، قم، جمال، ۱۳۸۳.
۱۳۲. نهج البلاغه، حکمت ۴۳۱.
۱۳۳. همان، ترجمه دشتی، حکمت ۱۸۰.
۱۳۴. عبد الواحد تمیمی، غررالحکم و درر الکلم، ج ۱، ص ۱۷۷۹/۶۹.
۱۳۵. همان، ج ۱/۵۲/۱۴۵۳.
۱۳۶. نهج البلاغه، ترجمه دشتی، ص ۱۷۱ و ۴۷۵.
۱۳۷. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ۷، ص ۱۶۲.
۱۳۸. محمد، محمدی، ری شهری، همان، ج ۳، ص ۲۶۷۸.

- ١٣٩ . محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ٧٦، ص ٣١٦، تحف القول، ص ٤٢.
- ١٤٠ . یعقوب، کلینی، اصول کافی، ج ٥، ص ١٠١.
- ١٤١ . عبد الواحد تمیمی، غرر الحکم، ص ٣٦١.
- ١٤٢ . یعقوب، کلینی، اصول کافی، ج ٥، ص ٨٦، چاپ ششم، قم، انتشارات اسوه، ١٣٨٣.
- ١٤٣ . محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ٧، ص ٣٤٧.
- ١٤٤ . همان.
- ١٤٥ . عبد الواحد، تمیمی، غرر الحکم، ص ٢٤٥.
- ١٤٦ . محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ٦٢، ص ٢٩٢.
- ١٤٧ . محمد بن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ٧، ص ١٥، دارالکتب اسلامی، تهران، ١٣٦٥.
- ١٤٨ . بحار الانوار، ج ٧١، ص ٨٤.
- ١٤٩ . محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ٩٦، ص ١٦١.
- ١٥٠ . عبد الواحد، تمیمی، غرر الحکم، ص ٣٧١.
- ١٥١ . علیرضا عصبانی، رزق و رازق، ص ٤٤.
- ١٥٢ . بقره ١٥٦.
- ١٥٣ . محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ١٠٠، ص ٥.
- ١٥٤ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٤٥.
- ١٥٥ . بقره ٢٦٨.
- ١٥٦ . بقره ٢٦١/١.
- ١٥٧ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٤٦.
- ١٥٨ . همان، ص ١٤٦.
- ١٥٩ . حدید/١٤.
- ١٦٠ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٤٧.
- ١٦١ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٢٧.
- ١٦٢ . سفینه البحار، ج ١، ص ٤٤٨ به نقل از محمد علی قاسمی، همان، ص ١٤٧.
- ١٦٣ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٤٩.
- ١٦٤ . محمد علی، قاسمی، روزی حلال، ص ١٤٩.
- ١٦٥ . تحف العقول، ص ٣١٨، همان،
- ١٦٦ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٥٠.
- ١٦٧ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٥١.
- ١٦٨ . حسن بن علی، ابن شعبه تحف العقول عن آل رسول، ص ٤٠٠، قم، دارالحدیث، ١٣٨٣.
- ١٦٩ . محمد علی، قاسمی، همان، ص ١٦٠.
- ١٧٠ . محمد دشتی، نهج البلاغه، حکمت ٣١٩.
- ١٧١ . محمد علی قاسمی، همان، ص ١٦٠.
- ١٧٢ . علی، متین، همان، ص ٥١.
- ١٧٣ . همان.
- ١٧٤ . محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار، ج ٦٦، ص ٣١٥، ح ٧.
- ١٧٥ . علی، متین، همان، ص ٥١.